

Recenzije, prikazi i primjeri dobre prakse

**Duško Lončar: Epigrami kleptomani,
Ogranak Matice hrvatske u Novskoj,
2018.**

*Moj epigram nije ni gorak ni
crn
niti oštar kao glogov trn.
On uvijek prašta a ne sudi,
iskreno želeći da ljudi budu LJUDI!*

Duško Lončar

Svoju zbirku Epigrami kleptomani s pogovorom Empatijiska forma epigramatika od formata Danka Plevnika s ukupno 83 epigrama bez naslova (tiskanu posmrtno) podijelio je Duško Lončar na četiri cjeline: uvodni epigram, Vrijeme krađe (48 epigrama), Kleptomani (23), Sunce u čaši (6) i Epitaf srcu (5). U prvoj od tri tematske cjeline riječ je o kleptomaniji i kleptomanima – i danas aktualnim društvenim pojavama nagonskog poriva pojedinaca za potkradanjem mnogočega, pa i društvene imovine. Ironični i satirični ton epigrama potom u zbirci odjednom nestaje, ali se i tematski sužava na životni prostor veselog Moslavca u njegovoj vinorodnoj Moslavini. Epigrami posljednjeg dijela zbirke s epitafskim ozračjem prerastaju u osobne, najskrivenije i lirski obojene pjesnikove preokupacije o smislu njegova ljudskoga i stvaralačkog postojanja.

Epigram je kao vrlo kratka duhovita, ironična ili satirična pjesma – usmjerena prema porocima pojedinca i društva obično sa zajedljivom ili duhovitom poentom – privlačio još od antičkih vremena mnoge autore sve do danas. Najpoznatiji pjesnik satiričnih epigrama stari je rimski pjesnik Marko Valerije Marcijal (oko 40. – 104.) pa su i danas njegovi satirični epigrami temeljna vrsta tradicionalnog oblika epigrama. U današnje vrijeme jedan je od mnogih autora epigrama upravo i Duško Lončar, hrvatski književnik, znanstvenik, pedagog i književni kritičar, autor prethodno objavljenih dviju zbirki epigrama (Kasne basne, basne i epigrami, 1999. i Nacvrncani epigrami, 2000.).

U prvoj i najvećoj tematskoj cjelini Vrijeme krađe i Kleptomani Duško Lončar ironično je i satirično progovorio o pojedinim tipovima ljudi – pozabavio se kleptomanima i kleptomanijom

kao društvenom pojavom. Sadašnje vrijeme je doba krađe, stih je iz jednoga epigrama kleptomana, a onaj koji je krao ili još uvijek krađe, tvrdi zajedljivo autor, Sve je po spisku lukavo krao / a jadni vlasnik nije ni znao.

U ozračju kleptomanije, kad je u simboličnom značenju naslova i sâm epigram ni manje ni više nego – kleptoman, imenski oblik krađa i glagolski oblik krasti pojavljuju se s nijansama značenja više od četrdeset puta u različitim oblicima i u nekoliko idioma hrvatskoga standardnog jezika: pljačkati, opljačkati, drsko krasti, krasti nemilice i sl. U današnjem vremenu osobito su stilski izražajni žargonizmi različitih jezičnih oblika: jamiti, drpiti, drpati, drpnuti, drpalo, Drpilend te, npr., frazemi obiti sef, turnuti ruku u tuđi džep itd. Umjetničkoj vrijednosti epigrama kleptomana pridonosi također i Lončarova jezična virtuoznost, ritmičnost stihova ozvučenih rimom, izražajnost jezičnih oblika, živi izražajni leksik današnjeg vremena – epigramski jezik sa svim svojim mikrostrukturama.

Na različite oblike i načine potkradanja, koje se obično skriva pred očima javnosti, upozorava i Božja zapovijed: Ne kradi! Usprkos tomu egoistični i licemjerni kleptoman u široj javnosti obično ostavlja dojam poštenjaka, visokomoralne osobe, čak je i sluga Božji, lice s naslovnice. Uvijek bi se peo na visoku granu / da mu lice sine na TV ekranu. Pa, ipak, iako se svima svecima kleo i Bogu / da više nikada neće krasti, (...) ipak je grabežljivo krao, ali samo u radne dane, / a ne za svece i blagdane. Ironičan, često neočekivan, iznenađujući prizvuk autorove poante prožima mnoge Lončarove epigrame. Kleptoman se ne odriče ni daljnje krađe ni u zatvoru, u Lepoglavi, pa iako je već dugo u staroj bajbokani, smije se u lice Pravdi, sudstvu i moralnim

načelima jer, kako kaže jedan kleptoman, opet ću krasti nemilice.

Oni koji su, kako kaže autor, bezočno domovinu krali – neimenovani su u zbirci kleptomani, diplomirani lopovi, veliki i mali državni lopovi, bahati tajkuni, loši ljudi, mafijaši, zlice, face žutog tiska – vlasnici su mega-poduzeća, apartmana, vila na moru, vila na tri kata s WC-školjkama od zlata, zrakoplova u tajnoj garaži, zrakomlata u modroj visini, jahti u tihoj marini... Onaj koji krade, dakle takav džeparoš i dugoprstić, krade čak i tuđi identitet pa autor zaključuje ironično: Osnovao je visoku školu krađe / i za nju hitro kurikulum nađe.

Lončarovi satirični epigrami oštra su kritika socijalne nepravde. Danas narod kontejnere kopa / i bačene mrvice kradom klopa. Takvi poštenjaci, kaže Duško Lončar, svome siromaštvu se ne dive pa on duboko suosjeća sa svima onima koji se mole svome Bogu / da u javnoj kuhinji jesti mogu. U ime humanosti, poštenja i duševnog mira kao vrhunskih ljudskih vrijednosti te s iskrenom željom da doista ljudi budu LJUDI, Duško Lončar, majstor pisane riječi i epigramskoga jezičnog izričaja, poručuje krajnje sažeto:

*Ako se pošten rodiš,
Ponosno zemljom hodiš.
Sunce dobrote te grije
I još prestalo nije.*

U nekoliko epigrama ove tematske cjeline poigrava se Duško Lončar duhovito značenjem glagola krasti, samo u drugom kontekstu. Ovdje nije riječ o krađi, o kleptomanima u civiliziranom svijetu, nego u našoj majčici prirodi od iskona, i to radi – svakodnevnog preživljavanja. Svi krađu, ako se to uopće krađom nazvati može. Ali u tome animalnom svijetu, u prirodnom okruženju, nema bogatih i siromašnih,

poštenih i nepoštenih. Ima samo sitih i gladnih, većih i manjih, jačih i slabijih, brzih i sporijih. U Kopačkom ritu, npr., i proždrljivi kormoran krade. Usred turističke sezone, krade drznik ribe na tone. Krade i medo. Medo je pčelama ukrao med. Krade čak i Sunce. Sunce je pingvinima ukralo led. Iskričavost pjesnikova duha izmami gdjekad i blag osmijeh na licu čitatelja: Riba ribi ukrala rep, / boca boci ukrala čep. Međutim, i u takvim epigramima ne izostaje duhovita ili zajedljiva epigramska poenta:

*Škamp je škampu ukrao more,
potres je planinaru srušio gore.
Noć je danu ukrala Sunce,
sudac je u zatvoru drpio bjegunce.*

Nimalo nam nije utješna autorova misao što lopovi na Zemlji nisu od lani. Također nije utješno ni to što Još u antičko doba / ljudi su bili kvarljiva roba. Autor nastavlja svoja epigramska promišljanja s aluzijom na Diogena koji, usprkos tomu što je palio debelu svijeću, nije dočekao da ugleda ČOVJEKA. A Duško Lončar, kao i sav napredan svijet, iskreno želi da ljudi budu LJUDI!

U drugoj mnogo kraćoj tematskoj cjelini, pomalo lirskog izričaja i vedrog ugođaja, slikovitim naslovom Sunce u čaši autor nas iznenada iz svijeta kleptomanije uvodi u svijet životnih radosti i užitaka. Vodi nas u prostor vinorodne Moslavine, trsjem obrastao prostor Lončareva šireg zavičaja u kojem je sunce u čaši vina – ljepota oku, radost srcu i osjećaj pripadnosti domaćoj, moslavačkoj zemlji. A Moslavac, vino-ljubac – Dobrota Božja srce mu grije. Po tom su epigrami Sunce u čaši tematsko-motivski nastavak Nacvrcanih epigrama te ujedno i svjetonazorska opreka kleptomanima u tematskoj cjelini Vrijeme krađe i Kleptomani.

U tom dijelu Lončarove zbirke (6 epigrama) nema krađe ni laži, nema kleptomanije. Uz blagodat Sunca, dok se volek na ražnju peče, vrijednom Moslavcu sunce se iz čaše raskošno smije. Tome moslavačkom vinoljupcu Škrlet je sjajna sunčeva duša / zato ga svatko s radošću kuša. Za razliku od kleptomana veseli Moslavac ne treba ništa više nego što ima. Njemu ne treba čak ni previše. Ne treba mu ono što nije njegovo, što nije stekao svojim radom.

Epigrami Sunce u čaši nisu nipošto veličanje čovjekova nerazumnog opijanja vinom, toga pradavnog ljudskog poroka. Mudra stara latinska izreka *In vino veritas* (U vinu je istina) nadvija se, istina, i nad našom kulturom i civilizacijom. U ovih nekoliko vinskih epigrama autor je simpatično i duhovito, kako i sam kaže, vagao riječi na grame, ali bez britke poruge za onoga tko ga razumno pije.

U trećoj i posljednjoj tematskoj cjelini Epitafi srcu (5 epigrama) epigramski se sadržaj isprepliće s epitafskim, ali ne u doslovnome,

izvornom smislu njegova značenja. Izravno obraćanje autora svome srcu riječima Kucaj još do sutra, srce moje, / od novog jutra dani se broje dio je toploga, dirljivoga lirskog zapisa autorovih samorazgovora u ozračju Andela života (Lončarovi autobiografski zapisi).

U ispovjednom tonu naslućuju se, epigramski sažeto, neke Lončarove životne nade, istine i gorka životna iskustva: Život mi je bio ružan i zao. / Hvala ti, Bože, što si mi ga dao. Sažeo je tako jednostavnim riječima – ali iskreno, slikovito i odmjereno – tijek svoga plodnoga i dugoga životnog puta samo u jednu rečenicu: Živio sam život pošten i tih.

Epitafi srcu dirljive su autorove osobne, najskrivenije i izrazito lirski oblikovane preokupacije o smislu života čovjeka koji je, kako i sâm o sebi kaže, iskreno želio da ljudi budu LJUDI!

Duško Lončar, svestrani intelektualac, namijenio nam je svojim radom vjeru u humanost i poštenje, u smisao ljudskoga, pa i njegova, postojanja u ljepoti i snazi umjetničkog stvaranja.

Marica Kurtak